Para ve Maliye Politikası Rekabeti; Teorik ve Kronolojik Bir Değerlendirme

DOÇ. DR. MUSTAFA TEKDERE

Merkantilistler

- Zenginliğin kaynağı değerli maden stokunun artışı
- İthalat kısıtlanmalı – ihracat artırılmalı
- Ülke her alanda kendine yeterli hale getirilmeli
- Bunun için devlet müdahalesi şart
- Müdahale konusunda **maliye politikası uygulamaları ve araçları başrolde**

OCEAN
EUROPE

The Mercantilist Argument for Colonial Expansion

Source: Philip Dorf, *Our Early Heritage: Ancient and Medieval History*, Oxford Book Company (adapted)

Fizyokratlar

- Laissez faire, laissez-passer --- bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler
- Doğal düzen - Ekonomik özgürlük – Mübadele serbestisi - Özel mülkiyet
- Klasiklerin öncülleri
- Ekonomiye müdahale, mal ve gelir akımını bozar
- Devlet müdahalesine karşılar, böyle bir anlayışta **maliye politikası uygulamalarına yer yok**

Klasikler – Tarafsız Devlet

- Piyasa kusursuz – Aksaklıklar geçici – Ekonomi her zaman tam istihdam düzeyinde – Ekonominin arz tarafı
- Görünmez el (fiyat mekanizması) her türlü sorunu çözer – otomatik stabilizatör - özel sektör etkin
- Ekonomiye müdahale edilmemeli – **devlet kaynakları israf eden bir yapı ve verimsiz – zorunlu bir fena**
- Neo-Klasikler; piyasa en az kusurlu sistem
- Sorunlar fiyat mekanizması ile çözülemeyince, **para politikası ile minimum bir müdahale alanı**
- **Maliye politikası dışlama etkisi (Crowding out) oluşturur**

BUSINESS AS USUAL
NORTH SEA
BALTIC SEA
AUSTRIA
ADRIATIC SEA
BLACK SEA
YOU MADE ME LOVE YOU I DIDNT WANT TO DO IT
GUNPOWDER

"All the News that's Fit to Print."

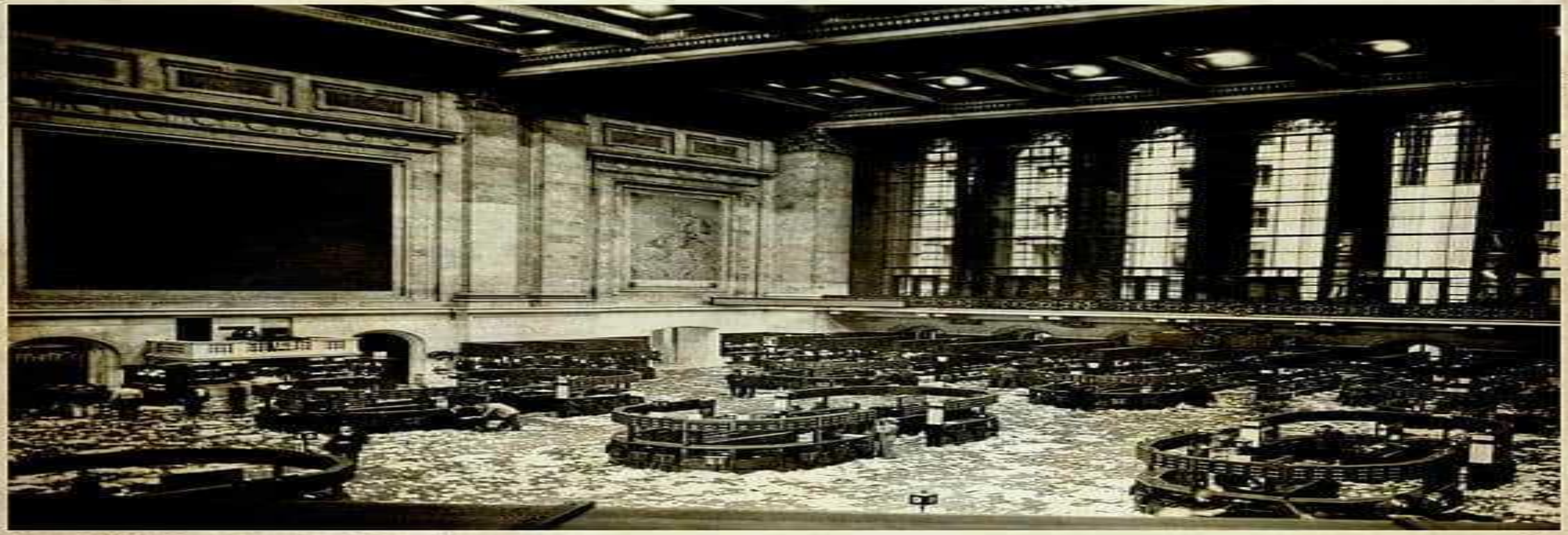
The New York Times.

LATE CITY EDITION

NEW YORK, WEDNESDAY, OCTOBER 30, 1929. TWO CENTS

WALL STREET PANIC
STOCKS CRASH!

INVESTORS LOSE BILLIONS

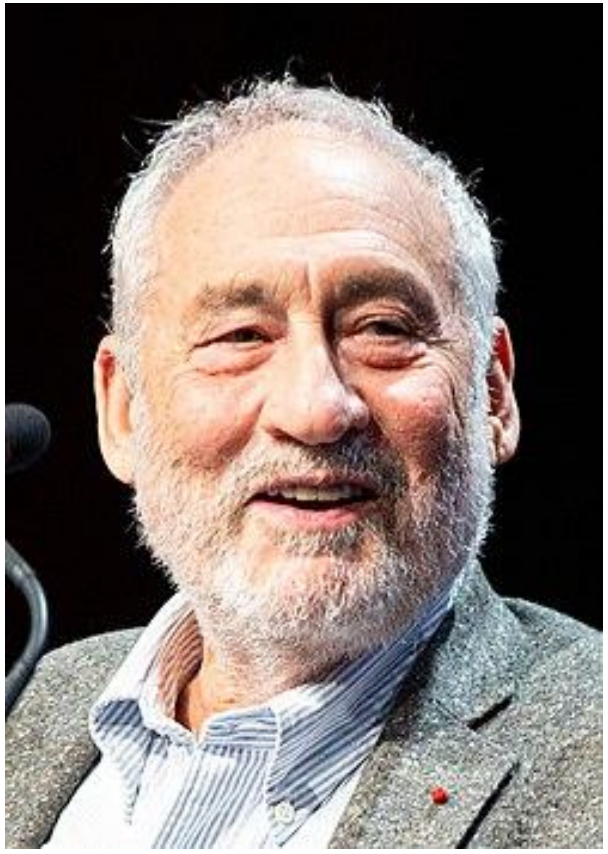

CAPITALISM ISN'T
WORKING
UNEMPLOYMENT
OFFICE

4 CHILDREN
FOR SALE
INQUIRE WITHIN

WHY CAN'T YOU
GIVE MY DAD
A JOB?

Nobel Ekonomi Ödülü Sahibi Joseph Eugene Stiglitz

"Görünmez elin çoğu zaman görünmez gibi görünmesinin nedeni, çoğunlukla orada olmamasıdır."

Keynesyen – Müdahaleci Devlet

- 1929 Büyük İktisat Buhranı - deflasyon – işsizlik – talep daralması - piyasa başarısızlığı
- Bekleyelim, sorunları görünmez el metaforu (fiyat mekanizması) çözer
- Sorunlar kalıcı olunca ve görünmez el sorunları çözmeyince, **para politikası ile müdahale**
- Ancak para politikası dolaylı yollardan ekonomiyi etkilemekte – güçsüz/yetersiz – likidite tuzağı
- **Devlet aktif rol oynamalı** – efektif talep artırılmalı – tulumbaya dökülen su etkisi
- **Maliye politikası ile müdahale zorunluluğu (vergi – harcama – bütçe – borçlanma)**

WHEE-EE-ZE
I HOPE THIS WILL MAKE 'ER WORK
THE NEW DEAL PUMP
F.D.R
7 THOUSAND MILLIONS MORE
THE TAXPAYER
LEAK
LEAK
LEAK
LEAK
LEAK
LEAK
16 BILLIONS SPENT

Süreçte Etkili Diğer Olaylar

- 1929 sonrası süreçte devlete verilen rol ve sorumluluklarda yaşanan artış (**ekstra fiskal görevler**)

- Hitler faşizmi – silahlanma yarışı

- İkinci Dünya Savaşı ve etkileri

- Refah devleti anlayışı (1945-1975) – kalkınmacı iktisadi yaklaşımlar

Ön Değerlendirme

Özellikle 1929 Büyük İktisat Buhranı'ndan, 1970'li yılların sonuna kadar yaşanan gelişmeler neticesinde; devletin ekonomi içindeki payı büyüdü ve bu dönemde **maliye politikası ekonomik aktiviteleri etkilemede – sorunları çözmede EN ÖNEMLİ/BİRİNCİL ARAÇ vasfına sahip oldu.**

- **Para politikası ikinci planda kaldı.**

Süreçte Etkili Diğer Olaylar

- 1970'lerde yaşanan OPEC petrol krizi ve **stagflasyon olgusu** – **devletin başarısızlığı**
- Devletin ekonomideki payında yaşanan artışın ve devlet müdahalelerinin de sorunlar oluşturduğu fikrinin yerleşmesi (**Kamu Tercihi Teorisi – Anayasal İktisat**)
- 1980 sonrası dönemde görülen **serbestleşme/deregülasyon, özelleştirme, yerelleşme ve yönetişim** gibi akımlar (**yeniden Klasik iktisadi politikalara dönüş**)
- 2008 Küresel Krizi
- Yakın dönemde yaşanan Covid-19 salgını

Gordon Tullock

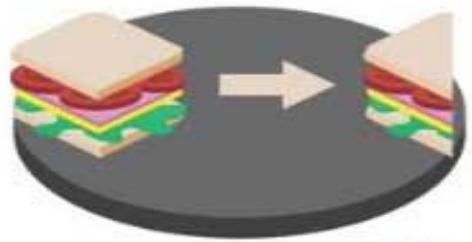
Devlet bazı sorunların çözümü iken, bazılarının bizatihi kaynağıdır.

SORRY
NO
GAS
SIXTY-SIX

GREEN FLAG
EVERYONE
WELCOME
YELLOW FLAG
COMMERCIAL
•TRUCKS
•CARS
BURDEN OF PROOF
ON CUSTOMER
RED FLAG
CLOSED
NO
GAS

STAGFLASYON DÖNEMİ

Yüksek Enflasyon

Düşük Ekonomik Aktivite

Düşük GSYİH

Zayıf Hükümet Politikaları

Yüksek İşsizlik Oranı

Ön Değerlendirme

Özellikle 1980 sonrası süreçte maliye politikası araçları ile yapılan devlet müdahalelerinin oluşturduğu sorunlar nedeniyle, yeniden Klasik İktisadi politikalara dönüş yaşandı ve **para politikası ekonomik aktiviteleri etkilemede – sorunları çözmede TEKRAR BİRİNCİL ARAÇ statüsüne kavuştu.**

- **Maliye politikası ikinci plana itildi.**

Söylemler

- Keynesçi teorileri kapsayan **ders kitaplarının çöpe atılması** zamanının geldiğini

- Keynes'in **öldüğü**

- Maliye politikasına **gerek kalmadığı**, oluşabilecek hemen her sorunu para politikasının hızlı biçimde çözeceği

2008 Küresel Krizi

- 2003 yılı Amerika – Irak Savaşı…
- Savaşı finanse etmek için aşırı para basımı (**3 Trilyon Dolarlık Savaş**)…
- Faizlerin düşmesi…
- Finans sisteminin para kazanma hırsı - denetleme noktasındaki zayıflık – ödeme gücü olmayanlara kredi verilmesi
- Mortgage Krizi - **Para politikası çaresiz/yetersiz kaldı (likidite tuzağı)…**

2008 Küresel Krizi

- **“Devletin geri dönüşü”, “Keynes’in rövanşı”, “Neo-Klasik teorinin ölümü” ve “Neo-liberalizmin Sonu”**

- Neo-liberalizmin, “uluslararası görünmez el” e dayanan ve bundan daha öteye gidememiş bir doktrin olup olmadığı **tartışılmaya başlanmıştır.**

- **Sadece fiyat istikrarı değil, finansal istikrar da sağlanmalı.**

- **Yeni/geleneksel olmayan araçlar ile müdahale.**

Krizin Etkilerini Hafifletme Çabası

- Maliye politikası araçları ile yoğun bir müdahale başlatıldı
- Bush ve Obama Dönemi
- Vergi indirimleri, şirketlere-ailelere-bireylere yönelik destekler, enerji-karayolu-köprü-altyapı-okul-teknoloji yatırımları
- Verimsiz olarak görülen ve ikinci plana itilen devlet müdahaleleri ile maliye politikası uygulamalarından **mecburen yararlanıldı.**

Covid-19 Salgını

- Önce sağlık krizi olarak görülen olağanüstü durum, **küresel ölçekte sosyo-ekonomik bir kriz** formatına evrilmiştir.
- Bazı sektörlerde yaşanan **kapanma durumu (faaliyetlerin durması)** ile sosyal, kültürel, turistik ve **ekonomik aktivitelerde görülen ciddi azalmalar**, iktisadi bir durgunluk meydana getirmiş ve nihai aşamada işsizlik oranları kayda değer biçimde artış göstermiştir
- Arz ve talebi destekleyici **genişletici maliye politikaları uygulanmış**, bütçe açığı (**makas etkisi**) ve borçlanma artmış
- Uygulanan mali politikalar kriz öncesi **mali alan potansiyelinden** önemli ölçüde etkilenmiş
- Para politikası ve **düşük faizli ülkeler…**

Covid-19 Salgını - GMP

- Gelir destekleri
- Vergi indirimleri
- Vergi ertelemeleri
- Vergi oranlarında düşüş
- Sosyal yardımlar
- En düşük emekli maaşı
- Kısa çalışma ödeneği
- Asgari ücret vergi düzenlemesi
- Elektrik, su, doğalgaz faturaları ve kiralar için destekler
- İşsizlik sigortasından yararlanma
- İşten çıkarmanın yasaklanması
- KOBİ destekleri
- Ulaşım ve turizm destekleri
- Vergi, prim vb. borç yapılandırma
- Mevduat faizlerine, döviz ve altın alımlarına vergi indirimi
- Basit usule tabi mükelleflere yönelik vergisel adımlar
- SGK ödemelerinin ertelenmesi

Sonuç ve Öneri

Klasik iktisatçılar tarafından;

- Uygulanacak politikalar önceden bilinmediği için oluşturacağı etkiler bakımından sorunlu,
- Popülist amaçlar için kullanılarak mali istikrarı ve sürdürülebilirliği bozan,
- Dışlama etkisine neden olan,

Bir politika olarak görülse de, **büyük ölçekli sorunlarla mücadele de kaçınılmaz olarak maliye politikalarına başvurulmaktadır.**

Sonuç ve Öneri

- Bir dönem **modası geçmiş algısıyla** bir kenara itilen maliye politikası, günümüzde krizlerden kurtulmak için ekonomiyi etkilemede tercih edilen **öncelikli politika aracı** haline gelmiştir.

- Bir başka ifadeyle maliye politikaları ekonominin **genişleme dönemlerinde** göz ardı edilen **ekonomik daralma ve kriz dönemlerinde ise** bir kurtarıcı olarak başvurulan politikalar olarak görülmektedir.

- **Merkantilist bilinçaltı…**

POLİTİKA	MALİYE POLİTİKASI	PARA POLİTİKASI
Otorite	Hükümet	Merkez Bankası
Hedef Değişken	Toplam Talep	Para Arzı
Amaç	Tüm makro değişkenler	Tüm makro değişkenler
Araçlar	KH ve Vergiler	APİ, ZKO, RO
Hız	Hantal	Hızlı
Etki	Güçlü (doğrudan etkiler)	Zayıf (faizler üzerinden dolaylı etkiler)

Sonuç ve Öneri

- Yaşanan somut olaylar üzerinden bütüncül bir yaklaşım ile değerlendirme yapılırsa; piyasa mekanizmasını önceleyen **Klasik iktisadi anlayışın**, devlet müdahale etmesin veya müdahale zorunlu ise para politikası ile olsun yaklaşımı, **işler yolunda giderken ve herhangi bir kriz yok iken işlerliğini sürdürmektedir.**

- **Büyük ölçekli bir kriz yaşanması durumunda** yetersiz kalan para politikası uygulamalarından, **kurtarıcı rolünü üstlenen** maliye politikası uygulamalarına kaçınılmaz bir geçiş yaşanmaktadır.

- Bu kapsamda çıkarılması gereken temel sonuç ise; para ve maliye politikalarını birbirinin **rakibi gibi değil tamamlayıcısı** gibi düşünme gerekliliğidir. Böylece, teorik tartışmalardan sıyrılıp, iki politika türünü de etkin biçimde kullanarak, **hızlı ve kalıcı bir şekilde ekonomik istikrarsızlıkları çözmenin ve toplumsal maliyetleri minimize etmenin önemini anlaşılabilir.**

SABIRLA DİNLEDİĞİNİZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİM.